

Izv. prof. dr. sc. Barbara Herceg Pakšić

Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

E-pošta: bherceg@pravos.hr

Pregledni znanstveni članak / Review scientific paper

UDK 343.91-053.2(497.5)

DOI: <https://doi.org/10.25234/dosd/31499>

(KAZNENO)PRAVNI POLOŽAJ DJETETA U SUKOBU SA ZAKONOM U REPUBLICI HRVATSKOJ: TEMELJNI OBRISI

Sažetak

Suvremeni razvoj društva odavno priznaje posebnu poziciju djeteta u pravu i pravosudnom sustavu. S obzirom na to da je pravo odraz društvenih shvaćanja, takav je razvoj događaja posljedica svijesti o potrebi prilagođenosti prava djetetu na normativnoj i institucijskoj razini, ali i posebne zaštite djeteta unutar pravosudnog sustava. To osobito (mora) vrijedi(ti) u represivnom dijelu tog sustava, odnosno kaznenom i prekršajnom pravu. Sintagma dijete u sukobu sa zakonom pojavljuje se kroz recentniji razvoj maloljetničkog kaznenog prava pa ju rabimo i ovdje. Stoga ovim radom dajemo pregled normativnih temelja i perspektiva položaja djeteta u kaznenom i prekršajnom pravu, kako na nadnacionalnoj razini (u smislu standarda i utjecaja na promjene) tako i na nacionalnoj (u smislu stanja i potreba hrvatskog društva). Također, obrađuje se i položaj djeteta kao žrtve kaznenog djela.

Ključne riječi: *dijete, djeca u sukobu sa zakonom, kazneno pravo, prekršajno pravo, žrtva*

1. UVODNE NAPOMENE

Doticaj djeteta s pravosuđem u suvremenom društvu vrlo je izgledna stvar, a najveći dio tih doticaja nastaje kao rezultat za njih neugodnih događaja. Među ostalim, s jedne strane može biti riječ o maloljetničkoj delinkvenciji, a s druge strane, (primarnoj) viktimizaciji kaznenim i prekršajnim djelima. Uvažavajući poseban status djeteta koji izvire iz njegove ranjivosti, nezrelosti, nedoraslosti, zavisnosti o odraslima potrebno je predvidjeti i prikladnu regulaciju. Osobito je osjetljivo kad se dijete nađe pred kaznenim pravosuđem koje, s obzirom na njegov represivan karakter, mora imati za dijete posebne zaštitne mehanizme, zajamčena prava, specifično oblikovana postupanja i, u slučaju potrebe, prilagođene sankcije. Kad govorimo o maloljetničkom kaznenom pravu, kao terminu koji se tradicionalno uobičajio u hrvatskom pravnom sustavu, riječ je o skupu zakonskih propisa kojima se regulira kaznenopravni (i prekršajnopravni) status mlade osobe kao počinitelja kaznenog djela te djeteta kao žrtve kaznenih djela (i prekršaja). Odredbe se odnose na pojam maloljetnika, kategorije, postupak za maloljetnike, vrste sankcija, način izricanja i izvršenje sankcija, pa u tom smislu, maloljetničko kazneno pravo predstavlja modifikaciju kaznenog prava u širem smislu (Novoselec, 2016, 3).

Pravosuđe prilagođeno djeci koncept je koji ukazuje kako pravosudni sustav(i) treba-ju jamčiti „(...) poštovanje i učinkovitu provedbu svih dječjih prava na najvišoj dostižnoj razini“, biti pristupačni, dobno prilagođeni, brzi, usredotočeni na potrebe i prava djeteta, njegovo sudjelovanje, razumijevanje, poštovanje privatnog i obiteljskog života, integriteta i dostojanstva (Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, Odbor ministara Vijeća Europe, 17. studenog 2010.; II. Definicije, 16).

Položaj djeteta u kaznenom (i prekršajnom)¹ pravu i posljedična mogućnost primjene pojedinih odredbi uvjetovani su dobnim granicama. Mlade osobe mogu biti počinitelji kaznenog (i prekršajnog) djela, a danas je njihov položaj, kao rezultat razvoja društva i europskih standarda, maksimalno odvojen od položaja odraslih počinitelja. S tim u vezi, danas se često rabi i sintagma „dijete u sukobu sa zakonom“, a odnosi se na svaku osobu mlađu od 18 godina koja dolazi u kontakt s pravosuđem zbog počinjenja kaznenog djela ili je pak za njega osumnjičena.

S druge strane, djeca mogu biti u potrebi posebne zaštite kao žrtve kaznenog/ih djela (ostale procesne uloge poput svjedoka ili detaljnije razmatranje uloge oštećenika zbog ograničenosti opsegom rada ostavljamo za neko drugo istraživanje). Postoje istraživanja koja ukazuju na zapanjujuće visok postotak djece koja su žrtve kaznenih djela. Primjeri-

¹ Prekršajno se pravo u europskim državama razvija ovisno o mjestu u pravnom sustavu, a prevladavajući je stav kako u Republici Hrvatskoj prekršajno pravo pripada kaznenom pravu u širem smislu. Kad je riječ o razlici, ona je u stupnju težine i društvene osude, a najčešće ne u sadržaju, kvaliteti ili biti kažnjivog ponašanja (Herceg Pakšić, 2022, 1075–1100).

ce, tijekom sedmogodišnjeg perioda ispitano je 3.000 djece u dobi od deset do petnaest godina u školama u Londonu, Leedsu i Northhamptonshireu, a čak 95 % njih iskazalo je kako su bili žrtva kaznenog djela (Children as Victims: Child-sized Crimes in a Child-sized World, 2024), stoga viktimizacija može biti doista zahtjevno i nezanemarivo iskustvo u životu djeteta. Potonje zahtijeva osobito osjetljiv pristup u onim situacijama kada roditelji ili članovi obitelji čine kaznena djela na štetu djece. U svemu tome brojna su zajamčena prava kroz relevantne nacionalne, europske i međunarodne propise reflektirana u nacionalnim odredbama, čija sinergija odaje istinsku složenost pravnog i društvenog položaja djeteta. S obzirom na to da su prava djece danas „etablirana akademska disciplina“ čiji je temeljni istraživački dio vezan uz djecu u sukobu sa zakonom (Lynch i Liefwaard, 2020, 89; Kilkelly i Liefwaard, 2019), ovaj se rad usredotočuje na prikazivanje pravnog položaja djeteta u kaznenom (i prekršajnom pravu) kroz odabrane relevantne nacionalne i nadnacionalne odredbe predmetnog područja čija primjena oslikava usvojene standarde, ali i slabe točke trenutačne situacije. S obzirom na ograničenost opsegom rada, u središtu su odabrani aspekti.

2. ODABRANI MEĐUNARODNI I EUROPSKI PRAVNI STANDARDI I DOSEZI U ZAŠTITI DJETETA

Dužnosti država vezane uz učinkovitu zaštitu djece u kaznenim postupcima koje izviru iz međunarodnih i europskih akata brojne su, poglavito uzevši u obzir da su prava djece u sukobu sa zakonom ukorijenjena u ljudskim pravima i pravima djece općenito. Obveza posebne i specifične reakcije društva na nedopuštena ponašanja maloljetnika predmet su niza međunarodnopravnih dokumenata. Pravni standardi u ovom području u pravilu se razvijaju na način da se osnovnim pravima dodaju specifične komponente tipične i potrebne za zaštitu djeteta u određenim situacijama i okolnostima. Djeca su nositelji svih ljudskih/temeljnih prava. Osnovna i polazna točka uređenja položaja djeteta u sukobu sa zakonom osobito su čl. 37. i 40. Konvencije UN-a o pravima djeteta (Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, broj 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93, 20/97, 4/98, 13/98).² Člankom 1. određeno je da je dijete osoba mlađa od 18 godina što je ujedno i „pravni parametar“ koji se i u Europi koristi pri određivanju pojma djeteta (Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu, 2016, 18). Članak 40. sadrži minimalne standarde u postupanju s djetetom koje je došlo u sukob sa zakonom kroz katalog jamstava koje država mora osigurati (načelo zakonitosti, presumpcija nedužnosti, obavijest o optužbi i pravna pomoć, nepristranost nadležnih

² Ova je Konvencija usvojena 20. studenog 1989. godine od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda, a obzirom na broj zemalja potpisnica (196), sadrži najšire prihvaćene standarde u pogledu zaštite djece. Ujedno je i prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima. Hrvatska se smatra strankom Konvencije od 8. listopada 1991. temeljem notifikacije o sukcesiji od bivše države.

tijela i pravična rasprava, zabrana prisiljavanja na iskaz ili priznanje, konfrontacijsko pravo, preispitivanje od strane više instance, besplatna pomoć prevoditelja, poštovanje privatnosti). Države su u obvezi odrediti minimalnu dob za kaznenu odgovornost, potom alternativne mjere sudskim postupcima ondje gdje je to moguće, a djeci trebaju biti dostupni skrb, nadzor, savjetovanje, obrazovanje itd. Članak 37. zabranjuje mučenje te drugo okrutno, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kazne, a osobama mlađima od 18 godina izricanje smrtne kazne te doživotnog zatvora bez mogućnosti puštanja na slobodu. Zabranjuje se nezakonito i proizvoljno oduzimanje slobode kao i da se uhićenje/pritvaranje/zatvaranje obavljaju kao krajnja mjera na najkraće vrijeme. Naglašava se potreba poštovanja dostojanstva te odvajanje od odraslih pri oduzimanju slobode, kao i neodgodiva pravna pomoć.

Potrebno je spomenuti i čl. 34. koji određuje pravo na zaštitu od svih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Iako sama Konvencija ne pruža definiranje ovih pojmova, Odbor za prava djeteta u Općem komentaru br. 13 iz 2011. godine (Odbor za prava djeteta, CRC/C/GC/13, 18. travnja 2011.) odredio je seksualno zlostavljanje kao „(...) svaku seksualnu aktivnost koju odrasla osoba nameće djetetu, protiv koje dijete ima pravo na zaštitu kaznenog prava. Seksualne aktivnosti također se smatraju zlostavljanjem kada ih prema djetetu počini drugo dijete, ako je dijete počinitelj znatno starije od djeteta žrtve ili koristi moć, prijetnju ili druga sredstva pritiska. Seksualne aktivnosti između djece ne smatraju se seksualnim zlostavljanjem ako su djeca starija od dobne granice koju je odredila država stranka za dobrovoljne seksualne aktivnosti“ (t. 10.). Članak 39. određuje pravo na tjelesni i psihički oporavak djece žrtava, što zahtijeva relativno širok raspon usluga – medicinske, pravne, obrazovne, strukovne i psihološke.

Općenito gledajući, najbolji interes djeteta (čl. 3. Konvencije) ima najvažnije mjesto pri odlučivanju – to je kosmica svih postupaka, formalnih i neformalnih odluka te ima prednost pred interesima drugih. Iako se ovaj koncept najčešće vezuje uz Konvenciju UN-a o pravima djeteta, valja istaknuti kako je zapravo postojao i prije, primjerice u Deklaraciji UN-a o pravima djeteta iz 1959., kao i Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama iz 1979. (Opći komentar br. 14 (2013.) o pravu djeteta da njegovi najbolji interesi moraju imati prednost (čl. 3. st. 1.), Odbor za prava djeteta, CRC/C/GC/14, 29. svibnja 2013., t. 3.; u nastavku: Opći komentar br. 14).

U tom smislu, u svim radnjama nadležnih tijela mora se voditi računa o interesima djeteta, a države se obvezuju odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama osigurati primjerenu zaštitu i skrb uzimajući u obzir dijete i za njega odgovornu osobu.³

³ Članak 3. Konvencije: 1. U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta. 2. Države stranke obvezuju se da će odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama djetetu osigurati zaštitu i skrb kakva je prijeko potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su za nj zakonski

Najbolji interes djeteta nije striktno definiran, niti je to moguće unaprijed odrediti, već se njegov odraz vidi u svakoj *in concreto* odluci. Riječ je o općem standardu kojim se vode stručnjaci pri postupanju s djecom, a ima tri aspekta: (materijalno)pravo; temeljni interpretativni pravni princip te proceduralno pravilo (Opći komentar br. 14, t. 4.).

Recentnija istraživanja ovog načela unutar hrvatske sudske prakse pokazuje kako kazneno postupanje prema mladim počiniteljima uglavnom poštuje europske standarde, no zakazuje se u području hitnosti postupanja s obzirom na to da postupci traju znatno dulje od šest mjeseci (Lechner, 2021).

Standardna minimalna pravila UN-a za provođenje sudskih postupaka prema maloljetnicima, odnosno Pekinška pravila (Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 40/33, od 29. studenoga 1985.),⁴ nemaju obvezujuću snagu, ali su ključan dokument koji daje smjer uređenja maloljetničkog pravosuđa u smislu pravičnog i humanog postupanja te promociji dobrobiti djece u sukobu sa zakonom. Pravila UN-a o zaštiti maloljetnika lišenih slobode, odnosno Havanska pravila (Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 45/113, od 14. prosinca 1990.),⁵ također neobvezujuća, predstavljaju temelj minimalnih standarda u svim situacijama kad su djeca u sukobu sa zakonom lišena slobode, a takvo lišenje treba biti posljednje sredstvo, u iznimnim situacijama i najkraćeg mogućeg trajanja, u otvorenim ustanovama. Smjernice UN-a za prevenciju maloljetničke delinkvencije odnosno Rijadske smjernice (Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 45/112, od 14. prosinca 1990. godine)⁶ počivaju na pretpostavci da će države članice najučinkovitije smanjiti broj djece u sukobu sa zakonom jačanjem i poboljšanjem pomoćnih sustava i kvalitete života (socijalne zaštite i dobrobiti) djece od ranog djetinjstva i tijekom perioda adolescencije. Promoviraju nastojanje čitavog društva da se osigura prikladan razvoj adolescenata i stavljaju naglasak na politiku prevencije, odnosno uspješnu socijalizaciju i integraciju djece i mladih, uz posebno isticanje značaja obrazovanja. Standardna minimalna pravila UN-a za mjere alternativne institucionalnom tretmanu (nezavodske/neinstitucionalne mjere), odnosno Tokijska pravila (Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 45/110, od 14. prosinca 1990. godine) određuju sredstva minimalne pravne zaštite

---

odgovorne. 3. Države stranke osigurat će da službe i ustanove odgovorne za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da svoje djelovanje usklade sa standardima nadležnih vlasti, osobito glede pitanja sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja.

⁴ Ovo su prva pravila usvojena s ciljem zaštite djece u sukobu sa zakonom. Podijeljena su na šest dijelova odnosno stadija procedure: opći principi, istraga i kazneni progon, suđenje i odlučivanje, izvaninstitucionalne mjere, minimalni standardi institucionalnog smještaja te posljednji dio vezan uz istraživanje, planiranje, politiku, evaluaciju. Zajedno s Havanskim pravilima i Rijadskim smjernicama tvore okvir postupanja s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

⁵ Sukladno pravilu 11, lišenje slobode odnosi se na svaku vrstu pritvaranja, zatvaranja ili smještaja u javnu ili privatnu zatvorenu ustanovu po nalogu sudske, upravne ili druge javne vlasti, a treba se vršiti uz poštovanje ljudskih prava te unaprjeđenje zdravlja, samopoštovanja, odgovornosti i sposobnosti.

⁶ Čini ih 66 principa podijeljenih u sedam poglavlja.

svaki put kada se za dijete u sukobu sa zakonom koriste mjere alternativne institucionalnom tretmanu i potiču diverzijske mjere, odnosno mjere prije suđenja koja postoje kroz ovlaštenja državnim odvjetniku, a u suradnji s policijom i drugim službama. Od ostalih međunarodnopravnih dokumenata koji se tiču pravnih standarda prema maloljetnicima iz okrilja UN-a mogu se izdvojiti Pravila o društvenim sankcijama i mjerama za provođenje maloljetničkog kaznenog pravosuđa – tzv. Bečka pravila ili smjernice (Rezolucija Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a, broj 1997/30 od 21. srpnja 1997. godine). Potom Rezolucija Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a o podršci pokušajima nacionalne reforme maloljetničkog pravosuđa posebno kroz tehničku pomoć i poboljšanu sustavnu suradnju (broj 2007/23 od 26. srpnja 2007. godine), Svjetski program akcije za mlade UN-a (Rezolucije Opće skupštine UN-a A/RES/50/81 i A/RES/62/126 od 14. prosinca 1996. godine i 18. prosinca 2007. godine) te Preporuka Generalnog tajnika UN-a – Opći pristup UN-a maloljetničkom pravosuđu iz rujna 2008. godine.

U daljnjem tekstu nastavljamo s najvažnijim standardima razvijenim u okviru Vijeća Europe te Europske unije čija je i međuinstitucijska suradnja vrlo važna, posebno uvažavajući činjenicu kako su države članice i jedne i druge organizacije ujedno i stranke Konvencije UN-a o pravima djeteta. U tom smislu i europske institucije razvijaju i provode prava djece.

U okviru Vijeća Europe svakako je važno referirati se na (Europsku) Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17), kao primarni sporazum ratificiran od strane država članica. Iako ne sadrži definiciju djeteta, već iz čl. 1. vidljivo je da se prava jamče „svima“ unutar nadležnosti, a to znači bez obzira na dob (čl. 14. zabranjuje diskriminaciju). Određene su se odredbe pokazale osobito važnima za djecu, primjerice one iz čl. 3., 4. i 8., odnosno zabrana mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja; zabrana ropstva, prisilnog rada i trgovanje ljudima te poštovanje privatnog i obiteljskog života. Europski sud za ljudska prava odlučivao je u zahtjevima koje su podnosila djeca ili su podnošeni u njihovo ime te je tako kroz interpretativan pristup obveza države razvio značajnu sudsku praksu. S tim u vezi navodi se i slučaj *Marckx protiv Belgije* u kojem je djevojčica *Alexandra*, tada šestogodišnjakinja, podnijela zahtjev Sudu vezan uz članke 8. i 14., a vezano uz probleme načina uspostavljanja sredstva, obujam obiteljskih odnosa djeteta te nasljedna prava djeteta i njezine majke (*Marckx protiv Belgije*, ESLJP, 1979).

Jedan od najvažnijih akata u okviru Vijeća Europe svakako je tzv. *Lanzarote konvencija*, odnosno Konvencija o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja (Odbor ministara Vijeća Europe, CETS br. 201, 12. srpnja 2007.). Opisuje se kao prvi regionalni sporazum specijalno usmjeren na zaštitu djece od ove vrste nasilja, a treba napomenuti kako je ova Konvencija bila i izravni uzor za pojedina kaznena djela za zaštitu djece u hrvatskom Kaznenom zakonu (Narodne novine, broj 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24; u nastavku: KZ). Iako

ona predstavlja minimalne standarde, države mogu podignuti ljestvicu zaštite unutar svog pravnog sustava. U smislu kaznenih djela, usmjerena je na zaštitu od različitih vrsta seksualnog zlostavljanja, suzbijanju materijala koji sadrže seksualno zlostavljanje djece, mamljenje djeteta za zadovoljenje seksualnih potreba i sl. Kad je riječ o potonjem, ova je Konvencija prvi instrument koji zahtijeva kriminalizaciju takvog ponašanja, uvažavajući činjenicu kako je njegova učestalost znatno porasla u digitalnom svijetu zbog korištenja društvenih mreža. Važno je još istaknuti kako je ova Konvencija uredila i produžavanje zastare na način da je omogućila pokretanje kaznenog progona nakon stjecanja punoljetnosti žrtve, kao i da regulira ekstrateritorijalnost, odnosno mogućnost procesuiranja u situacijama počinjenja djela u inozemstvu. Harmonizacijski pristup koji ovakvi akti omogućavaju donosi brojne koristi u suzbijanju kaznenih djela jer ne samo da se olakšava međunarodna suradnja, već se i smanjuje rizik da počinitelji biraju počinjenje u državama koje primjenjuju blaže propise.

Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci (Odbor ministara Vijeća Europe, 17. studenog 2010.) važne su radi zaštite djeteta od sekundarne viktimizacije i postupovne traumatizacije te osiguravaju djelotvornu provedbu propisanih standarda iz drugih instrumenata. Ove se Smjernice bave pravima i potrebama djeteta u kontaktu s nadležnim tijelima (kaznenog, građanskog ili upravnog) prava. Temeljna načela tiču se sudjelovanja djeteta, njegova najboljeg interesa i uvažavanja dostojanstva, poštovanja vladavine prava i zaštite od diskriminacije.

Kad je riječ o Europskoj uniji, zaštita prava djeteta razvijala se parcijalno, prema potrebama određenih područja, primjerice, na gospodarska pitanja poput zaštite potrošača (sigurnost igračaka) ili pak slobodnog kretanja osoba. Može se reći kako su prve preciznije reference na prava djece na ustavnoj razini tematizirane unutar Povelje Europske unije o temeljnim pravima (Službeni list Europske unije, C 202/389 od 7. lipnja 2016.), gdje se u čl. 24. određuju prava djeteta: pravo na slobodno izražavanje mišljenja u skladu s dobi i zrelošću (čl. 24. st. 1.); pravo da zaštita interesa djeteta bude primarni cilj u svim radnjama koje se odnose na njih (čl. 24. st. 2.) te pravo na održavanje redovitog osobnog odnosa i izravan kontakt s oba roditelja (čl. 24. st. 3.). Lisabonskim ugovorom zaštita prava djeteta ogleda se i kroz vanjsku politiku Unije, stoga su usvojene različite direktive vezane uz posebne potrebe djece, primjerice kod njihove viktimizacije.⁷ Osobito je izraženo područje vezano uz prekogranični kriminalitet⁸ u kojem važno mjesto imaju seksualno iskorištavanje djece kao i trgovanje ljudima.

⁷ Propisi se mogu donositi samo za ona područja u kojima Europska unija ima nadležnost, sukladno kategorijama i područjima nadležnosti iz Ugovora o funkcioniranju Europske unije (Službeni list Europske unije, C 202/47 od 7. lipnja 2016.) (vidjeti čl. 2.–4.). Područja povezana s pravima djece jesu zaštita podataka i potrošača, azil i migracije, suradnja u građanskim i kaznenim pitanjima.

⁸ Terorizam, trgovanje ljudima i seksualno iskorištavanje žena i djece, nezakonita trgovina drogom, nezakonita trgovina oružjem, pranje novca, korupcija, krivotvorenje sredstava plaćanja, računalni

Zato je u prvom redu važna Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (Službeni list Europske unije, L 335/1 od 17. prosinca 2011.)⁹ koja države obvezuje na inkriminaciju određenih oblika zlostavljanja i iskorištavanja, progon počinitelja, zaštitu djece žrtava, preventivne mjere. U tom smislu, Direktivom se inkriminiraju različiti oblici seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja uz razine kazni, produljuje se zastara (nakon punoljetnosti žrtve), propisuje izvanteritorijalna nadležnost za počinitelje – državljane za djela počinjenja u inozemstvu odnosno izvan Europske unije, a posebno u okviru seksualnog turizma i sl. Također, valja istaknuti da Direktiva navodi kako poslodavci pri zapošljavanju na radna mjesta koja uključuju izravan i redovit doticaj s djecom imaju pravo biti obaviješteni o osudama za seksualna kaznena djela protiv djece koje su upisane u kaznenu evidenciju ili o zabranama obavljanja određenih djelatnosti. Izraz „poslodavac” treba tumačiti ekstenzivno, odnosno trebao bi obuhvaćati i osobe koje vode volonterske organizacije u području supervizije i/ili skrbi za djecu, koje u radu izravno i redovito dolaze u doticaj s djecom (čl. 40. Direktive).

Iznimno je važna Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP¹⁰ s obzirom na to da je njome Europska unija doista zauzela vodeću ulogu u razvoju prava žrtava kaznenih djela u Europi (Službeni list Europske unije, L 315/57 od 14. studenoga 2012.).¹¹ Među ostalim, ova je Direktiva rezultat svijesti o važnosti prekogranične viktimizacije.¹² Prema određenim procjenama svake godine 15 % Europljana, odnosno 75 milijuna ljudi postane žrtvom kaznenog djela (Victims' rights in the EU: Legal and policy framework on victims' rights, 2024), a mnogi od njih su djeca. Republika Hrvatska nema poseban zakon koji bi isključivo uređivao prava žrtava te je Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, broj 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24; u nastavku: ZKP) zapravo središnji zakon

---

kriminal i organizirani kriminal (čl. 83. Ugovora o funkcioniranju Europske unije).

⁹ Rok prenošenja u nacionalna zakonodavstva bio je 18. prosinca 2013. godine.

¹⁰ Rok prenošenja u nacionalna zakonodavstva bio je 16. studenoga 2015. godine.

¹¹ Prethodni dokument djelovanja u ovom području bila je Okvirna odluka Vijeća 2001/220/PUP od 15. ožujka 2001. o položaju žrtava u kaznenom postupku, u to vrijeme prvi pravno obvezujući instrument na međunarodnoj razini koji na sveobuhvatan način uređuje prava žrtava u kaznenom postupku s ciljem harmonizacije nacionalnih prava.

¹² Člankom 82. st. 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije Uniji je dana izričita ovlast da harmonizira nacionalna kaznena procesna prava u odnosu na prava žrtava kaznenih djela. Odredbe ove Direktive podijeljene su u tri cjeline: odredbe o pravu na informaciju i podršku (čl. 3.–9.), odredbe koje se odnose na sudjelovanje žrtava u kaznenom postupku (čl. 10.–17.), a treća se odnosi na zaštitu žrtava (čl. 18.–24.).

s tom svrhom, pri čemu su implementacijom Direktive kao najvažnije posljedice nastale novo određenje žrtve i oštećenika te njihovo razlikovanje u postupku, nova prava žrtve kaznenog djela, pojedinačna procjena te pravo na tumačenje odnosno prevođenje. Direktiva djetetom smatra svaku osobu mlađu od 18 godina, a za djecu žrtve pretpostavlja se kako imaju posebne potrebe zaštite i podliježu posebnoj procjeni.¹³ Ako postoje razlozi, pretpostavlja se da je žrtva dijete ako postoje dvojbe oko dobi.

Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženici u kaznenim postupcima (Službeni list Europske unije, L 132 od 21. svibnja 2016.)¹⁴ bavi se maloljetnicima kao posebnom skupinom ranjivih okrivljenika, a implementirana je Zakonom o sudovima za mladež (Narodne novine, broj 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19; u nastavku: ZSM). Regulira tri skupine prava:¹⁵ u prvoj su opća prava o kojima se maloljetnika mora obavijestiti odmah uz obavijest da je osumnjičenik ili optuženik. U drugoj su skupini prava o kojima se maloljetnika treba obavijestiti u najranijoj prikladnoj fazi postupka, a u trećoj prava o kojima maloljetnici moraju biti obaviješteni u slučaju lišenja slobode. Hrvatsko implementacijsko rješenje ne razlikuje pojedina prava na način na koji to radi Direktiva: maloljetnika se sa svim pravima upoznaje u istom trenutku (uz određena sadržajna odstupanja).

3. NACIONALNI STANDARDI: PRAVNI POLOŽAJ MLADE OSOBE KAO POČINITELJA KAZNENOG DJELA

Maloljetničko prijestupništvo ili delinkvencija sastavni je dio općeg kriminaliteta i negativan je društveni fenomen, a zbog važnosti, složenosti i mogućih reakcija izučavaju

¹³ Posebna se procjena smatra jednim od najvažnijih učinaka ove Direktive te je postala minimalni standard diljem zemalja Europske unije za svaku žrtvu kaznenog djela. U tom smislu valja istaknuti kako pravni položaj žrtve sustavno jača kako napreduju mehanizmi kojima se žrtvi kaznenog djela nastoji omogućiti da se lakše nosi s posljedicama kaznenog djela.

¹⁴ Rok prenošenja u nacionalna zakonodavstva bio je 11. lipnja 2019. godine. Dodatne informacije o implementaciji ove Direktive u hrvatski sustav: Radić, I. (2020). Implementacija Direktive o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženici u kaznenim postupcima u noveli Zakona o sudovima za mladež, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 27(2), 571.–601. te Carić, M.; Pleić, M.; Radić, I. (2021). Primjena maloljetničkog prava u kaznenom postupku prema mlađim punoljetnicima, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 28(1), 3.–37.

¹⁵ Primjerice, pravo na informacije, pravo djeteta na informiranje nositelja roditeljske odgovornosti, pomoć odvjetnika, pravo na pojedinačnu ocjenu, na liječnički pregled, audiovizualno snimanje ispitivanja, ograničavanje lišenja slobode (na najkraće moguće vrijeme), alternativne mjere, posebno postupanje u slučaju lišenja slobode, pravovremeno i pozorno rješavanje predmeta, pravo na zaštitu privatnosti, pravo djeteta na pratnju nositelja roditeljske odgovornosti tijekom postupka, pravo osobno nazočiti i sudjelovati na svom suđenju, postupak na temelju europskog uhiđenog naloga, pravo na pravnu pomoć, učinkovit pravni lijek.

ju brojne znanstvene discipline uz pravo, poput primjerice, socijalnog rada, sociologije, pedagogije, psihologije, psihijatrije, kriminologije i dr. Ključna obilježja maloljetničke delinkvencije jesu dob i ponašanje mlade osobe koje odstupa od propisanih (prohibitivnih i imperativnih) odredbi. Značajne su razlike u obilježjima i funkcioniranju mladih, odnosno maloljetnih osoba u odnosu na odrasle, što uvjetuje i njihov poseban položaj i kaznenopravni status u suvremenim pravnim sustavima pa tako i u Hrvatskoj. ZSM je primarni izvor, dok je opće punitivno pravo sekundarne naravi, odnosno primjenjuje se samo ako ZSM-om nije drukčije propisano (čl. 3. ZSM-a; Novoselec, 2016, 3).

Zbog svoje nedostatne razvijenosti u više aspekata, mlade osobe podložnije su različitim negativnim utjecajima, žele pripadati skupinama, nemaju izgrađeno samopouzdanje, povodljive su, sklonije rizicima, a sve to može u većoj ili manjoj mjeri tvoriti kriminogene čimbenike. Iako se ne može poreći važnost uzrasta i dobi u drugim pravnim granama, može se zaključiti da je ta važnost najnaglašenija u kaznenom pravu, s obzirom na to da je sankcioniranje kao njegov temeljni mehanizam funkcioniranja najjači u smislu ograničavanja ljudskih prava i sloboda.

Upravo se na temelju dobi određuje odgovornost, a time i postupanje te izricanje i izvršavanje sankcija. Dob se određuje kroz donju i gornju dobnu granicu kako bismo mogli razgraničiti kazneno neodgovornu djecu od maloljetnika te maloljetnike od odraslih osoba. Ta se dob u europskim državama razlikuje.¹⁶ Sukladno Općem komentaru br. 10 iz 2007. godine (Odbor za prava djeteta, CRC/C/GC/10, 25. travnja 2007.) priznaje se kako djeca već od rane dobi imaju kapacitet prekršiti odredbe kaznenog prava, no ako su ispod minimalne dobi kaznene odgovornosti, ne mogu biti formalno optužena niti smatrana odgovornima u kaznenoj proceduri (t. 11.), a preporuka je da se ne ide ispod dvanaest godina.

U Republici Hrvatskoj donja granica je 14 godina,¹⁷ što znači da se za osobe koje nisu navršile tu dob, bez obzira na ispunjavanje obilježja nekog kaznenog djela, ne može voditi niti pokrenuti kazneni postupak. Ako je pokrenut, mora se obustaviti. Općeprihvaćeni je stav da se dijete ispod te dobi uvijek smatra nesposobnim za krivnju (lat. *presumptio iuris et de iure*) pa je potpuno izvan kaznenog prava (vidjeti: Schönke i Schröder (Hrsg) 2019, §19, 371, t. 1; Novoselec, 2016, 196), a održivost ove granice i njezina

¹⁶ Detaljan pregled vidjeti: Dragičević Prtenjača, M.; Bezić, R. (2018). Perspektiva uvođenja doktrine *doli incapax* u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo. *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25(1), 13.–23.; Božičević-Grbić, M.; Roksančić Vidlička, S. (2018). Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18(2), 682.

¹⁷ Sukladno čl. 7. KZ-a, kazneno zakonodavstvo ne primjenjuje se prema djetetu koje u vrijeme počinjenja djela nije navršilo četrnaest godina. Sukladno čl. 2. ZSM-a, maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest godina. Isto tako, prema čl. 9. Prekršajnog zakona (Narodne novine, broj 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, 114/22; u nastavku: PZ), osoba koja u vrijeme počinjenja prekršaja nije navršila četrnaest godina, ne odgovara za njega.

prikladnost za suvremeno doba u hrvatskoj se literaturi nije previše problematizirala.¹⁸ Dakle, nije sporno da dijete može ispuniti obilježja kaznenog djela, ali odgovornosti nema jer mu se isključuje krivnja (tzv. *Schuldausschließungsgrund*). S obzirom na to da je krivnja temelj i mjera kazne, jasno je da u tom smislu kažnjavanje ne može biti. Također, valja istaknuti kako je upitno koliko bi trenutačno predviđene odgojne mjere mogle biti učinkovite prema uzrastu mlađem od 14 godina. Gornja je granica 18 godina. Unutar tog razdoblja, maloljetnici se dijele u dvije skupine: mlađe maloljetnike (od 14 do 16) te starije maloljetnike (od 16 do 18). Najrecentnija dobna kategorija su mlađi punoljetnici (od 18 do 21). Ova je kategorija uvedena 1959. godine (Petö Kujundžić, 2019, 156) i njome se nastoji ublažiti proces primjene općeg punitivnog kaznenog prava u mladoj odrasloj dobi, ako za to postoje razlozi. To zapravo znači da se za tu dobnu skupinu sudu ostavlja mogućnost odluke kad je posrijedi kaznenopravna reakcija: to mogu biti odredbe Zakona o sudovima za mladež ili pak Kaznenog zakona (čl. 105. i 106. ZSM-a), pa nije pogrešan zaključak kako se u stvarnosti, puna kaznena odgovornost u Republici Hrvatskoj stječe tek s 21 godinom (Dragičević Prtenjača i Bezić, 2018, 6). Uvjet primjene odredbi ZSM-a jest činjenica da je počinjenje djela zapravo posljedica počiniteljeve dobi kao i uvjerenja suda da će i maloljetnička sankcija kod mlađeg punoljetnika postići svrhu (Petö Kujundžić, 2019, 156). Nadležnost suda za mladež prestaje s navršenom 23. godinom života.

Osoba koja nema navršenih četrnaest godina ne odgovara ni za prekršaj, no valja istaknuti da se može za prekršaj kazniti roditelj ili druga osoba koja „nadzire“ dijete ako je taj prekršaj izravno povezan s propuštanjem nadzora, a ako je riječ o učestalom činjenju težih prekršaja, osim obavijesti roditeljima, odnosno skrbnicima, potrebno je obavijestiti i nadležni Hrvatski zavod za socijalni rad (čl. 9. PZ-a).

Postoje neke temeljne odrednice koje razlikuju položaj maloljetnih od odraslih počinitelja kaznenih djela. S materijalnopravnog aspekta, to je primjena posebnog dijapazona sankcija, čija je osnovna svrha specijalno preventivna u smislu utjecaja na (pre) odgoj, zaštitu i razvoj ličnosti,¹⁹ značajno su kraćeg trajanja u odnosu na trajanje sankcija predviđenih za odrasle osobe, a izriču se uz poštovanje načela individualizacije, supsi-

¹⁸ Iznimku predstavlja rad Dragičević Prtenjača, M.; Bezić, R. (2018). Perspektiva uvođenja doktrine *doli incapax* u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo. *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25(1), 1.–37. Autorice zastupaju ideju da se u pojedinim slučajevima, za mlade osobe između deset i četrnaest godina, „kada okolnosti počinjenog djela to iziskuju može utvrđivati *discernimento* i *doli capax* kako bi se omogućila kaznenopravna reakcija kada je to potrebno.“

¹⁹ Sukladno čl. 6. ZSM-a, svrha je odgojnih mjera da se „pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela“, a maloljetničkog zatvora inter alia, i „jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenih djela, kao i da se utječe na ostale da ne čine kaznena djela.“

jarnosti i promjenjivosti. U praktičnom smislu, sankcija predstavlja najvažniji dio sudske odluke, primjenjuje se individualno odabirom (naj)blaže ali učinkovite opcije, ali se nakon izricanja, ovisno o okolnostima, može mijenjati: ukidati ako nema potrebe za daljnjim provođenjem ili mijenjati drugom za koju se ispostavi da je prikladnija (Petö Kujundžić, 2019, 34–35).

Maloljetnicima se (i mlađim i starijim) za počinjena kaznena djela prvenstveno izriču odgojne mjere, koje su temeljne maloljetničke sankcije, a uz propisane uvjete i određene sigurnosne mjere, dok je za starije maloljetnike moguć i maloljetnički zatvor (čl. 5. ZSM-a). Osam je odgojnih mjera: sudski ukor, posebne obveze, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u disciplinski centar, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod te upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu (čl. 7. ZSM-a).²⁰ Izvršavaju se nakon pravomoćnosti sudske odluke a nadzor nad izvršenjem obavlja sud koji je određenu mjeru i izrekao (potrebno je dva puta na godinu običi maloljetnike). Troškovi izvršenja odgojnih mjera načelno padaju na teret državnog proračuna.

U procesnom smislu, tu je prilagođen postupak za maloljetne počinitelje koji se odvija pred posebnim (specijaliziranim) vijećem uz sudjelovanje tijela socijalne skrbi. U procesnom smislu kao najvažniji mehanizam valja istaknuti odlučivanje državnog odvjetnika prema načelu svrhovitosti (čl. 71. i 72. ZSM-a) s obzirom na to da ima značajnu diskrecijsku ovlast odlučiti da se postupak protiv maloljetnika neće voditi (za kazneno djelo za koje je propisana kazna do pet godina ili novčana kazna) bez obzira na osnovanu sumnju u počinjenje, ako smatra da to ne bi bilo svrhovito s obzirom na okolnosti, obilježja kaznenog djela te osobna svojstva maloljetnika. Takva odluka može biti bezuvjetna ili pak uvjetovana spremnošću maloljetnika na određene obveze o kojima se dogovori s državnim odvjetnikom.

4. NACIONALNI STANDARDI: DIJETE KAO ŽRTVA KAZNENOG DJELA

Na početku valja istaknuti kako je rizik od viktimizacije kod djece povećan u odnosu na odrasle osobe te su danas brojna kaznena djela učinjena na njihovu štetu: od zapuštanja i zanemarivanja odgoja, različitih vrsta zlostavljanja, izloženosti nasilju odraslih članova obitelji, prometnih delikata, različitih vrsta spolnih zlostavljanja i iskorištavanja

²⁰ Sukladno čl. 10. ZSM-a, propisan je dijapazon posebnih obaveza (njih petnaest uz mogućnost izricanja i drugih koje su primjerene s obzirom na konkretan slučaj). To mogu biti: isprika oštećenom, popravak štete, redovno pohađanje škole, neizostajanje s radnog mjesta, osposobljavanje za određeno zanimanje, zaposlenje, nadzirano raspolaganje prihodima, humanitarni, ekološki ili komunalni poslovi, odvikavanje od ovisnosti, zabrana približavanja ili uznemiravanja žrtve i dr.

i sl. U ovom smislu riječ je o standardima potrebne zaštite za dijete kao žrtve kaznenog djela, odnosno osobe koja *tempore criminis* nije navršila osamnaest godina. Posebni standardi zaštite važni su s obzirom na to da već primarna viktimizacija (naj)češće (dugo) trajno i teško pogađa dijete, a šteta je još i veća ako se uzmu u obzir sekundarna viktimizacija i postupovna traumatizacija. Počinitelji mogu biti maloljetne osobe, no (naj)češće je riječ o odraslim počiniteljima. Nadležnost ovdje ima sud za mladež (u tom smislu, često se ova nadležnost naziva i ekstenzivnom) i to za propisani katalog kaznenih djela: protiv života i tijela; spolne slobode; spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta: protiv braka, obitelji i djece; potom mučenje i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje; ropstvo; trgovanje ljudima; protupravno oduzimanje slobode; otmica te širenje i prenošenje zarazne bolesti. Kad je riječ o odraslim počiniteljima, postupak se provodi prema odredbama ZKP-a.

U kaznenom je pravu prepoznavanje posebnih i viših standarda zaštite za djecu vidljivo već dulje vrijeme, osobito kroz posebni dio u kojem postoji tendencija povećavanja broja inkriminacija na štetu djece kao oblika zaštite od primarne viktimizacije (svojstvo djeteta je konstitutivni element kaznenog djela ili je pak riječ o tzv. kvalifikatornoj okolnosti koja mijenja djelo s temeljnog na teže). U tom smislu značajan doprinos došao je od strane različitih međunarodnih i europskih akata koji su, nakon prenošenja u nacionalni sustav, značili i nove ili poboljšane standarde u zaštiti djece. Utoliko možemo govoriti o poboljšanom statusu djeteta kao žrtve kaznenog djela što se odnosi također i na posebno postupanje unutar kaznenog postupka kao oblika zaštite od sekundarne viktimizacije. Tipičan primjer jesu kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, koja su izdvojena u posebnu glavu (XVII.) usvajanjem KZ-a. U njemu je općenito došlo do reforme seksualnih delikata (Rittossa, 2018, 422–423) koji su prvi put podijeljeni u dvije glave: jedna koja je namijenjena zaštiti spolne slobode odraslih osoba i druga koja štiti djecu. U potonjoj se nalaze kaznena djela u kojima je svojstvo djeteta koje je mlađe od 15 ili 18 godina konstitutivni element (obilježje bića kaznenog djela). Dobna je granica vezana uz kažnjivost pomaknuta s dotadašnjih 14 na 15 godina,²¹ uz izuzetak dobrovoljnih odnosa među vršnjacima kad razlika među njima nije veća od tri godine (čl. 158. st. 3. KZ-a). Osim preoblikovanja nekih od postojećih kaznenih djela, dodane su i nove inkriminacije, poput primjerice poglavlja Mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba (Herceg Pakšić, 2019, 161 i dalje; Herceg Pakšić i Jerković 2023, 15–16) radi zaštite djece od spolnih zloporaba od strane odraslih koje se odvija *online* ili *offline*. Vijeeće za mladež nadležno je za sva kaznena djela iz te glave. Za mnoga kaznena djela na štetu djeteta, a to podrazumijeva i većinu iz ove glave, zastara progona

²¹ Smatra se da dijete mlađe od ove dobi ne razumije značenje spolne slobode pa samim time ne može niti dati valjani pristanak na njega. U tom smislu je odluka VSRH I Kž-662/03: „Inicijativa ili pristanak djeteta (...) nema utjecaja na postojanje djela (...) djeca zbog svoje nepotpune fizičke ili psihičke razvijenosti ne mogu (...) shvatiti značenje spolne slobode ili neželjenog spolnog odnošaja.”

počinje teći tek od punoljetnosti žrtve, dok kazneni progon ne zastarijeva za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Republika Hrvatska nema poseban zakon koji bi se bavio isključivo pravima žrtava, stoga je temeljni akt vezan uz ovu materiju ZKP. Žrtva kaznenog djela je fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela.²² Uz prava koja pripadaju svim žrtvama općenito (čl. 43. i 43.a ZKP-a), posebno su propisana dodatna prava koja pripadaju djetetu kao žrtvi kaznenog djela, a koja se tiču opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, tajnosti osobnih podataka, isključenja javnosti, posebno obzirnog postupanja od strane nadležnih tijela, pretpostavka da je riječ o osobi mlađoj od 18 godina, a dodatno su propisana i posebna prava ako su posrijedi kaznena djela protiv spolne slobode te trgovanja ljudima (čl. 44. ZKP-a). Privilegirani svjedoci, odnosno osobe koje su inače oslobođene obveze svjedočenja zbog srodstva, braka, zanimanja ili druge zakonske osnove, ne mogu uskratiti iskaz kao svjedoci ako je posrijedi kazneno djelo kaznenopravne zaštite djece (čl. 285. st. 6. ZKP-a). Osobito je važna tzv. pojedinačna procjena žrtve kako bi se utvrdile posebne potrebe zaštite, a kad je riječ o djetetu takva se potreba pretpostavlja (čl. 43.a st. 1. ZKP-a). Potrebno je pažljivo uzeti u obzir osobne značajke žrtve, vrstu i narav kaznenog djela, okolnosti počinjenja, značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, odnos s počiniteljem itd. Važno je istaknuti kako se razlikuju pojmovi žrtve i oštećenika s obzirom na značenje i opseg, odnosno mogućnost sudjelovanja u kaznenom postupku. Procesna prava oštećenika (čl. 51. ZKP-a) šira su od procesnih prava žrtve, stoga je nužno da se žrtva do određenog trenutka izjasni želi li sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika.²³ Dijete može biti oštećenik, pa se time moraju poduzeti i neke posebne mjere. Dijete uobičajeno zastupa zakonski skrbnik, što je najčešće roditelj, no u slučaju da su interesi djeteta u suprotnosti s interesima roditelja, bit će potrebno imenovati tzv. posebnog skrbnika. Ako je riječ o djetetu kao oštećeniku koje je navršilo šesnaest godina, ono može samo davati izjave i poduzimati radnje u postupku (čl. 53. st. 3. ZKP-a). U prekršajnom postupku, ako oštećenik nije navršio šesnaest godina, radnje poduzima zakonski zastupnik (čl. 116. st. 3. PZ-a).

5. ZAKLJUČNO

Zadatak ovog rada bio je sumarno prikazati najvažnije komponente kaznenopravnog i prekršajnog položaja djeteta u hrvatskom sustavu. S obzirom na ograni-

²² Žrtvom kaznenog djela smatraju se i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati (čl. 202. st. 11. ZKP-a).

²³ Žrtva ima pravo prijaviti se kao oštećenik do podizanja optužnice, policiji ili državnom odvjetništvu, a do završetka rasprave, sudu (čl. 46. st. 1. ZKP-a).

čenost opsegom rada s jedne strane, a složenošću tematike s druge strane, aspiracija je bila prikazati doista samo najvažnije standarde i temelj(n)e pravne pozicije. Kako je prethodno istaknuto, dijete pred kaznenim pravosuđem osobito je osjetljiva situacija. Uz inherentan represivan karakter kaznenog prava, ovdje je potrebno predvidjeti za dijete posebne zaštitne mehanizme, zajamčena prava, specifično oblikovana postupanja i, u slučaju potrebe, prilagođene sankcije. Nakon uvodnih misli, drugi dio rada prikazao je najvažnije međunarodne i europske standarde (Ujedinjeni narodi, Europska unija, Vijeće Europe) koji su utjecali i utječu na oblikovanje i funkcioniranje hrvatskog pravnog sustava. Treći dio rada bavi se pregledom nacionalne pozicije djeteta u sukobu sa zakonom, odnosno maloljetnog počinitelja kaznenog djela uz isticanje najvažnijih obilježja i razlika u odnosu na opće punitivno pravo za odrasle osobe. S tim u vezi, početak kaznenopravne odgovornosti vezan je uz fiksno određenu granicu, odnosno dob od 14 godina. Iako se opravdano može postaviti pitanje prikladnosti ovakvog stanja stvari u kontekstu suvremenih kretanja maloljetničke delinkvencije, ovaj se problem nije detaljnije razmatrao u hrvatskim okvirima. Idući dio vezan je uz nacionalni položaj djeteta kao žrtve kaznenog djela uvažavajući činjenicu njihove povećane viktimizacije u odnosu na odrasle osobe. Normativno i realno zastupanje viših standarda zaštite razumljiva je činjenica, kao i vidljiva tendencija kaznenog prava u smislu povećanja broja i preoblikovanja sadržaja inkriminacija kako bi bolje služili toj svrsi. U procesnom smislu, brojna su prava propisana specifično za djecu, a razlikuje se pozicija žrtve i oštećenika, gdje se kroz potonju ulogu omogućuje i veći opseg sudjelovanja u samoj kaznenoj proceduri.

LITERATURA

KNJIGE I ZNANSTVENI ČLANCI:

1. Božičević-Grbić, M.; Rokсандić Vidlička, S. (2011). Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18(2), 679.–715.
2. Carić, M.; Pleić, M.; Radić, I. (2021). Primjena maloljetničkog prava u kaznenom postupku prema mlađim punoljetnicima. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 28(1), 3.–37. DOI: <https://doi.org/10.54070/hlj.28.1.1>.
3. Dragičević Prtenjača, M.; Bezić, R. (2018). Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo. *Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology*, 25(1), 1-37. DOI: 343.91-053.5(497.5).
4. Herceg Pakšić, B. (2019). Virtualna komunikacija i izazovi kaznenog prava novog doba. U: T. Velki; K. Šolić (ur.). *Izazovi digitalnog svijeta* (str. 155.–173). Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
5. Herceg Pakšić, B. (2022). Pogled u prekršajno pravo kroz prizmu instituta krivnje: Novi koncept na pomolu? *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 72(4), 1075.-1100.. DOI: <https://doi.org/10.3935/zp.72.4.04>.
6. Herceg Pakšić, B.; Jerković, H. (2023). Bringing Sexting to the Book in Croatia: Staying on the Fence or Exploring a Flying Start. *Balkan Social Science Review*, 22(1), 7–29. DOI: <https://doi.org/10.46763/BSSR23222207hp>.

7. Kilkelly U.; Liefwaard T. (2019). International Children's Rights: Reflections on a Complex, Dynamic, and Relatively Young Area of Law. U: U. Kilkelly; T. Liefwaard (ur.). *International Human Rights of Children* (str. 617-627). Singapore: Springer.
8. Lynch, N.; Liefwaard, T. (2020). What is Left in the "Too Hard Basket"? Developments and Challenges for the Rights of Children in Conflict with the Law. *International Journal of Children's Rights*, 28(1), 89–110. DOI: <https://doi.org/10.1163/15718182-02801007>.
9. Novoselec, P. (2016). *Opći dio kaznenog prava*. Osijek: Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
10. Petö Kujundžić, L. (2019). *Djeca u kaznenom pravu – počinitelji i žrtve*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Radić, I. (2020). Implementacija Direktive o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima u noveli Zakona o sudovima za mladež. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 27(2), 571.–601.
12. Rittossa, D. (2018). Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH: zakonski okviri i postojeća sudska praksa. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 25(2), 417.–445.
13. Schönke, A.; Schröder, H. (2019). *Strafgesetzbuch, Kommentar (30. Auflage)*. München: C. H. Beck.

IZVORI PRAVA:

1. Konvencija UN-a o pravima djeteta, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, broj 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93, 20/97, 4/98, 13/98.
2. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.
3. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, CETS br. 201, Odbor ministara Vijeća Europe, 12. srpnja 2007.
4. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, C 202/389 od 7. lipnja 2016.
5. Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije, C 202/47 od 7. lipnja 2016.
6. Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP SL L335/1 od 17. 12. 2011., Službeni list Europske unije, L 335/1 od 17. prosinca 2011.
7. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, Službeni list Europske unije, L 315 od 14. studenoga 2012.
8. Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima, Službeni list Europske unije, L 132 od 21. svibnja 2016.
9. Kazneni zakon, Narodne novine, broj 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.
10. Prekršajni zakon, Narodne novine, broj 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, 114/22.
11. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, broj 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.
12. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, broj 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22, 36/24.
13. Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, Odbor ministara Vijeća Europe, 17. studenoga 2010.

14. Standardna minimalna pravila UN-a za provođenje sudskih postupaka prema maloljetnicima (Pe-kinška pravila), Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 40/33 od 29. studenoga 1985.
15. Pravila UN-a o zaštiti maloljetnika lišenih slobode (Havanska pravila), Opća skupština UN-a, Rezo-lucija broj 45/113 od 14. prosinca 1990.
16. Smjernice UN-a za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice), Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 45/112 od 14. prosinca 1990.
17. Standardna minimalna pravila UN-a za mjere alternativne institucionalnom tretmanu (nezavodske/ neinstitucionalne mjere) (Tokijska pravila), Opća skupština UN-a, Rezolucija broj 45/110 od 14. pro-sinca 1990.
18. Pravila o društvenim sankcijama i mjerama za provođenje maloljetničkog kaznenog pravosuđa – tzv. Bečka pravila ili smjernice, Rezolucija Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a, broj 1997/30 od 21. srpnja 1997.
19. Rezolucija Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a o podršci pokušajima nacionalne reforme maloljet-ničkog pravosuđa posebno kroz tehničku pomoć i poboljšanu sustavnu suradnju, broj 2007/23 od 26. srpnja 2007.
20. Svjetski program akcije za mlade UN-a, Rezolucije Opće skupštine UN-a A/RES/50/81 i A/ RES/62/126 od 14. prosinca 1996. godine i 18. prosinca 2007.
21. Opći komentar br. 13 (2011.) o pravu djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja, Odbor za prava djeteta, CRC/C/GC/13, 18. travnja 2011.
22. Opći komentar br. 10 (2007.) o pravima djeteta u maloljetničkom pravosuđu, Odbor za prava djeteta, CRC/C/GC/10, 25. travnja 2007.
23. Opći komentar br. 14 (2013.) o pravu djeteta da njegovi najbolji interesi moraju imati prednost (čl. 3. st. 1.), Odbor za prava djeteta, CRC/C/GC/14, 29. svibnja 2013.

SUDSKA PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA:

1. Marckx protiv Belgije, ESLJP, broj zahtjeva 6833/74, presuda od 13. lipnja 1979.

MREŽNE STRANICE:

1. *Children as Victims: Child-sized Crimes in a Child-sized World*. URL: <https://howardleague.org/wp-content/uploads/2016/05/HL-Children-as-Victims.pdf> (pristupljeno: 9. travnja 2024.).
2. Lechner, S. (2021). *Najbolji interes maloljetnika u kaznenom pravu (završni specijalistički rad)*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno: <https://repozitorij.pravo.unizg.hr/en/islandora/object/pravo%3A4963/datastream/PDF/view> (pristupljeno: 11. travnja 2024.).
3. *Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu* (2016). Agencija Europske unije za temeljna prava i Vijeće Europe. Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije. Dostupno: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_hr.pdf (pristupljeno: 9. travnja 2024.).
4. *Victims' rights in the EU: Legal and policy framework on victims' rights*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-vi-ctims-rights/victims-rights-eu_en (pristupljeno: 13. ožujka 2024.).

Barbara Herceg Pakšić, Ph.D., Associate Professor

Faculty of Law Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

E-mail: bherceg@pravos.hr

(CRIMINAL) LEGAL POSITION OF THE CHILD IN CONFLICT WITH THE LAW IN THE REPUBLIC OF CROATIA: BASIC OUTLINES

Abstract

The contemporary society has long recognized the child's special position in the legal and judicial systems. Given that law is a reflection of societal understandings, such developments are the result of increased awareness of the need to adjust the law to the child at the normative and institutional levels, as well as the child's unique protection within the legal (judicial) system. This is (must be) especially true in the repressive part of that system, i.e. criminal and misdemeanor law. The phrase "child in conflict with the law" appears in the more recent development of juvenile criminal law, so we will use it here as well. Therefore, in this paper, we provide an overview of the normative foundations and perspectives of the position of children in criminal and misdemeanor law, both at the supranational level (in terms of standards and impact on changes) and at the national level (in terms of the state and needs of Croatian society). The paper also discusses the position of the child as a victim of a criminal offense.

Keywords: *child, children in conflict with the law, criminal law, misdemeanor law, victim*